

В. В. Тарасова,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ВЕРБАЛЬНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ І СТЕРЕОТИПВ АНГЛІЙСЬКОЇ АВІАЦІЙНОЇ СУБКУЛЬТУРИ

У статті досліджується своєрідність мовленнєвої репрезентації професійної мовної особистості авіатора. Ієрархія цінностей авіаційної субкультури розкривається через аналіз некодифікованих елементів фахової мови авіації та через прецедентні тексти.

Ключові слова: професійна мовна особистість, стереотип, жаргонізм, професійна культура, прецедентний текст.

В статье исследуется своеобразие речевой репрезентации профессиональной языковой личности авиатора. Иерархия ценностей авиационной субкультуры раскрывается через анализ некодифицированных элементов профессионального языка авиации и через прецедентные тексты.

Ключевые слова: профессиональная языковая личность, стереотип, жаргонизм, профессиональная культура, прецедентный текст.

The peculiarities of aviator's professional language personality is researched. The hierarchy of aviation subculture values is revealed through the analysis of non-codified elements of the language for special purposes and precedent texts of aviation.

Key words: professional language personality, stereotype, professional culture, precedent text.

Сучасний етап розвитку мовознавства характеризується посиленням дослідницької уваги до проблем вивчення особливостей використання мови представниками різних вікових і професійних груп. Феномен мовної особистості є в останні десятиліття об'єктом пильної уваги багатьох лінгвістів (М. М. Бахтін, В. І. Карасик, Ю. М. Караулов, В. В. Красних, К. Ф. Сєдов, Ю. С. Степанов, С. А. Сухих, Т. В. Шмельова та ін). Однак, незважаючи на постійно зростаючий інтерес до цієї проблеми, багато питань ще не вирішені з достатнім ступенем повноти і конкретності. Саме цим зумовлена **актуальність** нашого дослідження.

Вивчення мовної особистості в аспекті антропоцентрично зорієнтованої лінгвістики неминуче зіштовхується з проблемою визначення рівня індивідуального й загального, типового й унікального, одиничного і колективного в об'єкті дослідження, що, у свою чергу, дещо ускладнює створення єдиної класифікації мовних особистостей. Якими б не були унікальними і неповторними окремі мовні особистості, всі вони є представниками певної колективної мовної особистості (або одразу кількох), утілюючи в собі їх прикметні риси. Як відзначав Ш. Баллі, «будь-яке більш-менш сформоване співтовариство людей та будь-який вид професійної діяльності прагне створити «свою особливу мову», авіатори у цьому аспекті не виключення [2].

Мета запропонованої розвідки – виявити своєрідність мовленнєвої репрезентації професійної мовної особистості авіатора та особливості вербалізації цінностей професійної авіаційної культури засобами англійської мови.

У даному дослідженні професійна авіаційна культура розглядається як субкультура у межах англійської мовної культури. Єдиної усталеної системи поглядів на явище субкультури сьогодні немає. Культурно-реконструктивістська стратегія (парадигма) ставить своєю метою найбільш повне відтворення світогляду представників певної групи, її картини світу засобами мови [1, с. 14]. Основним методом дослідження є моделювання тезауруса професійної культури. З когнітивної точки зору культуру можна розуміти як сукупність ментальних структур, притаманних більшості суспільства, а субкультуру – як один із можливих культурних виборів: «кожна субкультура включає набір правил, що дозволяють приймати рішення з приводу всього, що може бути обрано – підходить це для них чи ні, а якщо немає жодного задовільного варіанта – винаходить щось своє. Можливо, система принципів, за якими здійснюється відбір, – це найважливіша характеристика субкультури» [5]. Англійська авіаційна субкультура представлена текстами (норми I (кодифіковані лексичні одиниці) і II (не кодифіковані лексичні одиниці) рівнів), які передають загальний світогляд їх учасників, в яких експліцитно або імпліцитно містяться вказівки щодо цінностей і стереотипів поведінки в професійному соціумі. Самоідентифікація і символіка проявляються лише разом з необхідністю швидко й ефективно відрізнити своїх від чужих. Творцем і носієм субкультури виявляється професійна група, що має певні культурні ознаки, які відрізняють її від інших спільнот. Складовими субкультури є: знання (картина світу у вузькому сенсі); цінності; стиль і спосіб життя; соціальні інститути як системи норм; процедурне знання (навички, уміння, методи); потреби і схильності; професійні стереотипи [5].

Як відомо, сфера формування й функціонування мовленнєвої субкультури – нижні шари «життєвої ідеології» (за М. Бахтіним) [3], де відбувається накопичення й трансформація мовленнєвих вражень носіїв мови. Субкультура існує у вигляді образних висловів, влучних фраз, вихоплених із контексту цитат чи уривків текстів, діалогічних єдностей тощо. Мовленнєва субкультура виформовується під час звичайного усно-побутового спілкування пересічних мовних особистостей й трансформується в численних індивідуальних мовних свідомостях, складаючи таким чином мовну картину світу.

Репрезентантом професійної авіаційної культури є мовна особистість авіатора. Л. М. Алексєєва та С. Л. Мишланова серед основних характеристик **професійної мовної особистості** називають: 1) діяльність у спеціальній (професійній) сфері, у результаті якої відбувається послідовне проходження різних рівнів складності цієї діяльності (соціалізація); 2) соціальна поліфункціональність, що розуміється як здібність до актуа-

лізації декількох соціальних ролей; 3) формування наукової картини світу в процесі навчання та акультурації у певній професійній субкультурі [1, с. 37].

Важливу роль у трансляції соціокультурної інформації відіграють прецедентні тексти. Презентуючи референтів різних професій, прецедентні тексти актуалізують весь асоціативний потенціал, що відбиває історично сформовані уявлення певної лінгвоспільноти про сукупність стереотипних емоційних, психічних, соціокультурних і поведінково-психологічних характеристик, асоційованих з належністю індивіда до певної професійної субкультури.

Основною функцією використання прецедентних текстів у професійній авіаційній субкультурі є ідентифікуюча [5]. Напр.: 1) *Aviation is not so much a profession as it is a disease.* 2) *Pilots are just plane people with a special air about them.* Аналіз прецедентних текстів авіаційної субкультури свідчить про позитивне і романтичне забарвлення образів пілотів (*What's the difference between God and pilots? God doesn't think he's a pilot*) і упереджене сприйняття представників наземних служб. Наприклад: 1) *Nothing is more optimistic than a dispatcher's estimated time of departure.* 2) *To err is human, to forgive is divine; neither of which is Air Force policy.* 3) *Flying the aircraft is more important than radioing your plight to a person on the ground incapable of understanding or doing anything about it* [6].

Виникненню стереотипів сприяють когнітивні, мотиваційні й соціокультурні чинники. Професійний стереотип є окремим різновидом стереотипу, що відбиває у мові культурно і соціально обумовлені думки та пресупозиції про ознаки, атрибути і норми поведінки представників певних професій. Важливою характеристикою професійних стереотипів є їх детермінованість цінностями корпоративної культури. Як когнітивні структури свідомості, професійні стереотипи зберігають групову ідеологію та підтримують позитивний образ групи «ми». Це виражається в тенденції до більш позитивного судження про свою групу (1) *The ultimate responsibility of the pilot is to fulfill the dreams of the countless millions of earthbound ancestors who could only stare skyward and wish.* 2) *One of the most important skills that a pilot must develop is the skill to ignore those things that were designed by non-pilots to get the pilot's attention* та більш упередженого сприйняття інших (*Helicopters can't fly; they're just so ugly the earth repels them. Helicopters don't fly... they just beat the air into submission*) при якому вплив власної корпоративної культури та її цінностей на оцінку образів представників інших професійних субкультур відіграє важливу роль.

Категорія протиставлення є центральною в концепції соціальної ідентичності, яка визначає соціальні функції стереотипів: каузальність дій, інклюзивність та дистанціювання. Професійна ідентичність, до складу якої входять професійні стереотипи, передбачає усвідомлення відмінностей своєї групи і підсилює почуття належності та прихильності до неї, і, таким чином, пов'язує та підтримує авто- й гетеростереотипи. На мовному рівні це виявляється в порівняннях власного й іншого професійного образу шляхом номінації. В авіаційній субкультурі прослідковується протиставлення «військова авіація – цивільна авіація», що реалізується не тільки в зневажливих номінаціях осіб-представників протилежної групи (напр., **puke, bogey, hamburger helper**), але і у великій кількості кумулятивно значущих прецедентних текстів: *You may be a redneck pilot if you think GPS stands for Going Perfectly Straight. Tu – пілот сільськогосподарської авіації (селяк), якщо думаєш, що система навігації та визначення положення GPS означає «слідувати строго по прямій».*

Особливої актуальності для авіаторів мають явища природи, тому особливе ставлення до метеорологів зафіксовано у перифразах, напр. **doctor Fog, congenital liar, Professor Fog, met man** (метеоролог) та прецедентних текстах, напр., 1) *Weather forecasts are horoscopes with numbers.* 2) *When a forecaster talks about yesterday's weather, he's an historian; when he talks about tomorrow's, he's reading tea leaves.* 3) *A meteorologist is just a common person who went to school long enough to be paid to guess what the weather is going to be* [7].

Професійні анекдоти є іншим чинником стереотипізації професійної свідомості. Основна інформація щодо стереотипних характеристик представників певних професійних субкультур має імпліцитний характер і виводиться адресатом у вигляді інференцій на підставі аналізу пресупозицій, що містяться у тексті анекдоту або випливають із знання адресатом соціокультурної дійсності. Напр., 1) *Pilots believe in clean living. They never drink whiskey from a dirty glass.* 2) *The difference between a duck and a co-pilot? The duck can fly* [6].

Отже, ієрархія цінностей професійної авіаційної культури вербалізується засобами некодифікованих одиниць професійної мови та через прецедентні авіаційні тексти, які передають загальний світогляд представників авіаційної субкультури, та в яких експліцитно або імпліцитно містяться вказівки щодо цінностей і стереотипів поведінки в професійному соціумі.

Література:

1. Алексеева Л. М., Мишланова С. Л. Медицинский дискурс: теоретические основы и принципы анализа / Л. М. Алексеева, С. Л. Мишланова. – Пермь: Изд-во Перм. ун-та. 2002. – 200 с.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1955. – 416 с.
3. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / Сост. С. Г. Бочаров. – М.: Искусство, 1979. – 423 с.
4. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? [Текст] / В. В. Красных. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 375 с.
5. Соколов М. Субкультурное измерение социальных движений: когнитивный подход / М. Соколов: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://subculture.narod.ru/texts/book2/sokolov.htm>.
6. Good Aviation Sayings/Quotes: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.airliners.net/aviationforums/general_aviation/read.main/980
7. Signs and superstitions in aviation: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://redmercuri.com/blog/Signs_and_superstitions_in_aviation.html